

SKL

ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΤΗΣ ΖΩΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟ ΑΡ. Θ.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ:

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.

ΤΟ ΤΥΠΩΣΑΝ ΤΑ
"ΓΡΑΜΜΑΤΑ"
ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, 1917

ΠΕΝΤΕ ΓΡΟΣΑΚΙΑ
ΕΞΗΝΤΑ ΛΕΠΤΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

SKL

**ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΤΗΣ ΖΩΗΣ.**

ΒΙΒΛΙΟ ΑΡ. 9.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ :

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.

ΤΟ ΤΥΠΩΣΑΝ ΤΑ
"ΓΡΑΜΜΑΤΑ"
ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, 1917

**ΠΕΝΤΕ ΓΡΟΣΑΚΙΑ
ΕΞΗΝΤΑ ΛΕΠΤΑ**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ :

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.*

Τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ζητᾷ παντοῦ τὴν αἰτία τῶν διαφόρων φαινομένων τῆς γύρω ζωῆς. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ κάποια ἐνόητα ἐξηγήσεως, τοῦλάχιστον σὲ φαινόμενα μιᾶς φύσεως καὶ κατηγορίας. Τὸ ἐνδιαίτητος ἐξηγήσεως, τοῦ ἔρχεται τοῦ ἀνθρώπου ὅχι μόνο βολικό, ἀλλὰ καὶ τοῦ φαίνεται πῶς ἀνταποκρίνεται σαυτὴν τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Παντοῦ λοιπὸν προσπαθεῖ νὰ βάλῃ ὡς βάση μιὰν ἀρχή, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ζητᾷ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἄλλα ἀνάλογα φαινόμενα.

Ἔτσι λ. χ. μὲ τὸ νόμο τῆς βαρύτητος ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων. Μὲ τοὺς γνωστούς νόμους τοῦ Κέπλερ τὸ μηχανισμὸ τῆς πορείας τῶν οὐρανίων

(*) Τὴν ἐννοια τοῦ πολέμου τὴν παίρνομε μὲ τὴν κοινὴ τῆς ἐκδοχῆς, τὴν αἰματηρὴν δηλαδὴ σύρραξιν μεταξὺ λαῶν καὶ κρατῶν. Ὁ καθημερινὸς ἀγὼν τῆς βιοπάλης, ποῦ διαφυλάττει πάντοτε ὠρισμένην εἰρηνικὴν νομικὴν μορφή, δὲν μπορεῖ, βέβαια, ν᾿ ἀχῇ σχέση μετὰ τὸ σημερινό μας θέμα.

σωμάτων. Μὲ τὴν ἀτομιστικὴν ἢ ἄλλην χημικὴ θεωρίαν τὰ διάφορα χημικὰ φαινόμενα κ. τ. λ. Αὐτὰ ὅσον ἀφορᾷ τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν βιολογίαν καὶ κοινωνιολογίαν. Καὶ ἐδῶ ἡ ἴδια τάση νὰ βρεθοῦν γενικοὶ κεντρικοὶ νόμοι. Στὴ βιολογίαν λ. χ. ἔχομε τὶς θεωρίες τοῦ Λαμάρκ καὶ Δαρβίνου ποῦ προσπαθοῦν μὲ δυὸ τρεῖς παράγοντες νὰ ἐξηγήσουν τὰ φαινόμενα τῆς ἐξελίξεως τῶν ζωντανῶν ὄντων.

Στὴν κοινωνιολογίαν ἐπίσης ἔχομε τάσεις ἐνιαίας ἐξηγήσεως τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ἄλλοτε εἴχαμε θρησκευτικὰς ἐξηγήσεις, κατόπιν ἰδεαλιστικὰς, σήμερον ὑπερῖσχύει ἡ ὑλιστικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀντίληψη τῆς ἱστορίας.

Παντοῦ λοιπὸν βλέπομε τὴν προσπάθειαν γενικῶν ἐξηγητικῶν νόμων. Συχνὰ ὅμως συμβαίνει νὰ μᾶς φαίνεται ὅτι γίνονται ἐξαιρέσεις στοὺς νόμους ποῦ βάλλομε. Λόγου χάριν βλέπομεν τὰ ἀερόστατα καὶ ἄλλα σώματα νὰ ὑψώνονται στὸν ἀέρα, ἐναντίον τοῦ νόμου τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται οὐσιαστικὴ ἡ ἐξαίρεσις, ποῦ ἀναιρεῖ δὴθεν τὸν κανόνα. Βαθύτερη ἐξέταση μᾶς δεικνύει ἀμέσως ὅτι πρόκειται περὶ φαινομενικῆς ἐξαιρέσεως, περὶ παραλλαγῆς μόνον τοῦ κανόνος, γιατί ἔτυχε νὰ παρέμβουν τρίτα ἐμπόδια στὶς ὁμαλὲς συνθῆκες τοῦ φαινομένου. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο σὲ ὅλους τοὺς λοιποὺς νόμους ἔχομε συχνὰ τὶς φαινομενικὰς ἐξαιρέσεις καὶ τὶς τοπικὰς παραλλαγὰς, τὶς ὁποῖες προξενοῦν πάντοτε διάφορα τοπικὰ ἐμπόδια, ποῦ παραμορφώνουν τὴ φυσικὴ πορεία τοῦ ὁμαλοῦ φαινομένου. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ποτέ ἓνας λογικὸς ἐρευνητὴς ὅταν βλέπει φαινομενικὰς ἐξαιρέσεις νὰ ἀπελπίζεται, ἀλλὰ νὰ ἀναζητήσῃ ἀμέσως τὰ τοπικὰ λεγόμενα ἐμπόδια, ποῦ μὲ κάποιαν καλὴ θέλησιν καὶ ἐπιμονὴν δὲν θ' ἀργήσῃ βέβαια νὰ βρῇ ξεκαθαρίζοντας ἔτσι τὸ καθαρὸ φυσιολογικὸ φαινόμενο. Τὴν ἴδιαν μέθοδον τῆς ἐνιαίας ἐξη-

γήσεως θὰ προσπαθήσωμε νὰ ἐφαρμόσωμε καὶ στὸ θέμα ποῦ θέλομε σήμερα σύντομα νὰ πραγματευθοῦμε : Τὴν φιλοσοφία δηλαδὴ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, γιὰ νὰ τοῦ δώσωμε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κάποια στερεὰ ἀντικειμενική, ἐπιστημονικὴ βάση. Σύμφωνα μὲ τὴ μέθοδο μας μᾶς προβάλλεται ἀμέσως ἐπιτακτικὰ τὸ δίλημμα : ἢ νὰ θεωρήσωμε τὴν εἰρήνην ὡς τὸν κεντρικὸ φυσιολογικὸ νόμο τῆς ζωῆς καὶ τότε τὸν πόλεμο ὡς μία παραλλαγὴ αὐτῆς, ἢ τουναντίο πρέπει νὰ κηρυχθῇ ὁ πόλεμος ὡς τὸ μόνο ὀμαλὸ φαίνόμενο τῆς ζωῆς, καὶ ἡ εἰρήνη τότε ὡς μία παρείσακτος προσωρινὴ παραλλαγὴ αὐτοῦ.

Ἰσότημος ἀνακήρυξη καὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου ὡς ἐξ ἴσου κεντρικῶν φυσιολογικῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, εἶναι φιλοσοφικῶς ἀπαράδεκτη, διότι ἀντίκειται στὴν ἰδέα τῆς ἐνιαίας ἀρχῆς τῶν φαινομένων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν μπορεῖ νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ σημερινὸς ἐπιστημονικῶς νοῦς. Ἄς δοκιμάσωμε λοιπὸν τὴν μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη τὶς δυὸ ἐκδοχὰς καὶ ἄς διοῦμε ποιά ἀπὸ τῆς δυὸ μᾶς δίνει πιὸ λογικὰ καὶ χειροπιαστὰ συμπεράσματα. Καὶ πρῶτα ἄς θεωρήσωμε τὴν εἰρήνην ὡς κεντρικὸ νόμο τῆς ζωῆς, τὸν δὲ πόλεμο ὡς μία ἐξαίρεση καὶ παρέκβαση τοῦ κανόνος, ὡς ἓνα παθολογικὸ δῆθεν φαίνόμενο τῆς ζωῆς, καταστρεπτικὸ καὶ ἀπάνθρωπο ὅπως τὸ θεωροῦν ἄλλωστε καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, ὑπνωτισμένοι μὲ τὴ χριστιανικὴ ἠθικὴ καὶ τὴν ἰδεαλιστικὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς. Ἐὰν ἡ εἰρήνη ἦταν τὸ κεντρικὸ φαίνόμενο καὶ ἡ βάση τῆς ζωῆς, τότε θ᾿ ἄπρεπε ἀπὸ καταβολῆς κόσμου παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ φανερώ-νεται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὅχι μόνο δηλαδὴ στοὺς πολιτισμένους λαούς, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγρίους, ὅχι μόνο σήμερα, ἀλλὰ καὶ στὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅχι μόνον στοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τέλους, ἀλλὰ καὶ σαυτὸ τὸ ζωϊκὸ καὶ φυτικὸ βασίλειο. Συνέβηκε ὅμως καὶ συμ-

βαίνει τέτοιο πράγμα ; Καὶ ὁ πλέον τυφλὸς θὰ ἀπαντήσῃ ἀμέσως κατηγορηματικὰ μὲ τὴ λέξιν ὅχι ! Καὶ ὅχι μόνο δὲν συνέβηκε τίποτε παρόμοιο, ἀλλὰ παρατηροῦμε καὶ ἓνα ἄλλο ἀξιοσημεῖωτο γεγονός : Ὅσο χαμηλότερα κατεβαίνει κανεὶς, εἴτε στὴν χρονολογικὴ κλίμακα τῆς ἱστορίας, εἴτε στὶς βαθμίδες τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, εἴτε στὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, τόσο σπανιώτερο καὶ σχεδὸν ἀνύπαρχτο καταντᾷ τὸ φαινόμενο τῆς εἰρήνης. Ὅλοι ξέρομε πῶς τὰ ζῶα εὐρίσκονται σὲ ἀκατάπαυστο πόλεμο ἀναμεταξύ τους, ποῦ εἶναι μάλιστα κατὰ τὴ θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου μιὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες αἰτίες τῆς ἐξελίξεως τους, γιατί ξεπαστρεύει τοὺς ἀτελεῖς καὶ ἀδύνατους ὁργανισμούς, ἀφίνοντας τοὺς ἰσχυρότερους καὶ τελειότερους νὰ καλυτερέψουν καὶ διαιωνίσουν τὴ ράτσα. Καὶ στὴν προϊστορικὴ περίοδο τῆς ἀνθρωπότητας καθὼς καὶ στοὺς σύγχρονους ἀγρίους λαοὺς δὲν βλέπει κανεὶς παρὰ ἓνα ἐξακολουθητικὸ ἐμφύλιον σπαραγμό, ποῦ βάσις ἔχει τὸ ἄγριο ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐγωϊστικὸ ἔνστικτο τῆς κυριαρχίας ἢ συχνὰ καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Μόνο στὴν ἱστορικὴ περίοδο τῆς ἀνθρωπότητας, ὅταν δηλαδή, ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία εἶχε πιά φτάσει σὲ κάποιον βαθμὸ πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικῆς διοργανώσεως, βλέπομε νὰ προβάλῃ τὸ φαινόμενο τῆς εἰρήνης μὲ διαρκῇ τάσῃ σταθερωτέρας μονιμοποιήσεως.

Φωτὸς λοιπὸν φαινότερο ὅτι γιὰ νὰ παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο τῆς εἰρήνης μόνο σὲ μιὰ ὀρισμένη κοινωνικὴ στιγμὴ καὶ τοῦτο ὅχι ὡς σταθερό, ἀλλὰ μόνον ὡς πρόσκαιρο φαινόμενο, θὰ πῇ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γενικὸς νόμος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ πολὺ ὡς μία παρέκβασις τοῦ πολέμου, ὡς ἓνας νέος τρόπος κοινωνικῆς προσαρμογῆς, ἐξυπηρετῶν ἐπὶ ἓνα χρονικὸ διάστημα καλύτερα τὶς ἐγωϊστικὰς τάσεις

τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸν πόλεμος. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν πρέπει νὰ κηρυχθῇ ὁ πόλεμος, ὡς τὸ κεντρικό, ὁμαλὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἀφότου ἢ ἀνθρωπότητα γνωρίζει τὸν ἑαυτό της δὲν ἔπαυσε οὔτε μιὰ στιγμή νὰ μαίνεται μὲ ἀκατάπαυστη λύσσα καὶ στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία καὶ στὸ βασίλειο τῶν ζώων καὶ σαυτὰ ἀκόμη τὰ φυτά. Καὶ εἶχε μεγάλο δίκαιο ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος Ἡράκλειτος, ὅταν ἔλεγε τὸ περίφημο «Πόλεμος πατὴρ πάντων».

Ἀπαξ ὅμως παραδεχτήκαμε τὸν πόλεμο ὡς κεντρικὸ νόμο τῆς ζωῆς καὶ τὴν εἰρήνην μόνο ὡς μιὰ πρόσκαιρη ἐπὶ τοῦ παρόντος παρέκβαση καὶ παραλλαγή αὐτοῦ, μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ ἐξετάσωμε δυὸ πράγματα: 1) Τοὺς λόγους ποῦ γεννήσανε τὴν εἰρήνην, ἢ ὁποῖα γιὰ νὰ δημιουργηθῇ θὰ πῇ θῶς παρουσίαζε κάποιον συμφέρον στὴν κοινωνία, κάποιον ἀνώτερο τρόπο βιολογικῆς προσαρμογῆς· καὶ 2) Κατὰ πόσο ὑπάρχουν ἐλπίδες τὸ προσωρινὸ αὐτὸ καὶ ἐκ διαλειμμάτων φαινόμενο τῆς εἰρήνης νὰ καταντήσῃ μιὰ μέρα διαρκὲς καὶ σταθερό, ἐκτοπίζοντας τελειωτικὰ τὸν πόλεμο, ὡς ἓνας νέος τρόπος κοινωνικῆς προσαρμογῆς καλύπτετα ἑξυπηρετῶν τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸν πόλεμον.

Καὶ ἐδῶ χρειάζεται μιὰ θετική, ἐντελῶς ψυχραιμη καὶ αὐστηρότατα ἀντικειμενικὴ μελέτη, μακριὰ ἀπὸ κάθε χριστιανικὴ εἰρηνιστικὴ διδασκαλία, μακριὰ ἀπὸ κάθε φιλανθρωπικὴ σοσιαλιστικὴ ἰδέα τῆς παληᾶς οὐτοπιστικῆς γαλλικῆς σχολῆς.

Στὴν ἀντικειμενικὴ μας ἀνάλυση δὲν πρέπει οὔτε μιὰ στιγμή νὰ φύγωμε ἀπὸ τοὺς ἐγωϊστικοὺς βιολογικοὺς νόμους τῆς ζωῆς, ποῦ τοὺς βάλαμε ὡς βάση τῆς μελέτης μας.

Ὅποιος συνήθισε τὸ μυαλό του νὰ σκέπτεται αὐστηρότατα ἀντικειμενικά, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε μεταφυσικὴ

ἠθικολογία, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ παραδεχθῇ ὅτι μόνον οἱ ἴδιοι συμφεροντολογικοὶ ἐγωϊστικοὶ λόγοι ποῦ γεννήσανε καὶ ὑποθάλαπανε τὸν πόλεμο, μποροῦσαν σὲ μιὰ ὠρισμένη στιγμή νὰ δημιουργήσουν καὶ τὴν εἰρήνην, ὥς μιὰ ἀνώτερη ἀνάγκη, ἓνα ἀνώτερο τρόπο ἐξυπηρετήσεως τῶν ἐγωϊστικῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας. Γιατὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ φύγωμε ἀπ' τὴν ἰδέα πῶς ὅ,τι συμβαίνει στὴν ζωὴ δὲν εἶναι καθόλου ἄσκοπο καὶ τυχαῖο, ἀλλὰ ἀναγκαστικὸς τρόπος κοινωνικῆς προσαρμογῆς σύμφωνα μὲ τὰς ἐκάστοτε κοινωνικὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκες. Ἐὰν ἡ κοινωνία εὑρίσκει ὅτι τῆς εἶναι συμφερότερο νὰ πολεμᾷ διαρκῶς χωρὶς διακοπὴν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ τὸ ἔκαμνε, ὁλότελα ἀδιαφορώντας γιὰ κάθε ἠθικὸ καὶ αἰσθηματικὸ λόγο. Γιὰ νὰ μὴν τὸ κάμῃ λοιπόν, ἀλλὰ νὰ ἀφίνη καὶ περιόδους εἰρηνικῆς διαβιώσεως, θὰ πῇ πῶς αὐτὸ τῆς συμφέρει καλύτερα.

Ποιὸς νᾶναι ἄρα γε ὁ λόγος; Εἶπαμε ὅτι ἡ αἰτία τοῦ πολέμου καὶ τοῦ ἀδιακόπου ἀλληλοφαγώματος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ἀναμεταξύ τους εἶναι τὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐγωϊστικὴ τάση νὰ κάνουν τὸ ἄτομό τους, εἰ δυνατόν, κυρίαρχο τοῦ παντός. Στὰ ζῶα καὶ στοὺς πρωτογενεῖς ἀγρίους ἀνθρώπους ποῦ δὲν ἔχουν ἔχνος πολιτισμοῦ, ἡ ἀρχέγονος ἀκριβῶς καὶ ἀγρία κατάστασις τους εἶναι καὶ ἡ αἰτία ποῦ ὁ πόλεμος εἶναι ἐξακολουθητικὸς καὶ ἀκατάπαυστος σαυτά, τὸ δὲ φαινόμενον τῆς εἰρήνης κατ' ἀνάγκην ἄγνωστο.

Ἡ ἐντελῶς ἀγρία κατάστασις τοῦ μυαλοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τῶν πρωτογενῶν ἀνθρώπων οὐχὶ μόνον ἀπέκλειε κάθε συνεννόηση ἀναμεταξύ τους, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερο ἐμπόδιζε νὰ δημιουργηθοῦν τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἀπαραίτητα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ θὰ μποροῦσαν κατόπιν νὰ ἐπι-

τρέψουν κάποιον μόνιμο ὁμαδικὸ βίον, ποῦ ἐκ νέου θὰ ἀνέπτυσσε περαιτέρω τὸ μυαλὸ καὶ τὴν ψυχὴν τους, ὁδηγώντας τους σιγὰ σιγὰ σὲ ἀνώτερα στάδια πολιτισμοῦ. Τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐξελίξεως σταθῆκαν τρομακτικὰ δύσκολα γιὰ τὸ καὶ ἡ ἀνθρωπότητα ἀφάνιστο χρονικὸ διάστημα βρισκότανε σὲ τυφλὸ ἐμφύλιο σπαραγμὸ, σὲ ἀγῶνα ἀτόμου μὲ ἄτομο, χωρὶς σύστημα, ὑπούλως καὶ ἐξ ἐνέδρας. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως ποῦ τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ ἄρχισε νὰ ἐξελίσσεται ἀκριβῶς τὰ νέα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀναγκαστικὰ ἀλλάξανε καὶ τὴ μορφὴ τοῦ ἀγῶνος του, καὶ τὸ σπουδαιότερο ἐγέννησαν καὶ τὸ φαινόμενο τῆς εἰρήνης. Τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἦσαν διάφορα ἐργαλεῖα καὶ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα ἄρχισε νὰ δαμάζῃ τὴν ἔξω φύση καὶ νὰ ἐκμεταλλεύεται τοὺς γύρω θησαυροὺς τοῦ ὀρυκτοῦ, φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἡ ἀνακάλυψη λ. χ. τῶν μετάλλων, ἡ ἐφεύρεση τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν κατοικιδίων ζώων καὶ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἔφερε ὁλόκληρη ἐπανάσταση καὶ ἐδημιούργησε νέο ὁμαδικὸ καὶ μόνιμο βίον, τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε νέα ἐφεύρεση ἐδημιούργησε καὶ μιὰ νέα εἰρηνικὴ συνθήκη τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ προσαρμόζουν τὴ ψυχὴν τους καὶ τὰ ἐνστικτὰ τους στὶς νέες ὑλικές, τεχνικές, βιομηχανικές συνθήκες τῆς ζωῆς τους. Οἱ νέες ἐφευρέσεις (κτηνοτροφία, γεωργία, μεταλλουργία, οἰκιακὴ βιοτεχνία κτλ.) γιὰ νὰ φέρουν καλὰ ἀποτελέσματα εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ εἰρηνικὴ ἐργασία καὶ κάποιον σταθερὸ μόνιμο βίον. Μοιραίως λοιπὸν ἓνα μέρος τῆς κοινωνίας τὸ πιὸ ἀδύνατο σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἄφισε τὸν ὥς τατώρα τυφλὸν ἐμφύλιο σπαραγμὸ καὶ ἄρχισε νὰ καταγίνεται μὲ τὴ νέα παραγωγικὴ ἐργασία, ἀλλάζοντας σιγὰ σιγὰ ἔτσι καὶ τὸν χαρακτήρα του. Ἀπὸ ἀγρίους πολεμιστὲς γένηκαν σιγὰ σιγὰ ἥσυχοι ποιμένες καὶ ἡμεροὶ γεωργοί. Τὸ

ἄλλο μέρος τῆς κοινωνίας — οἱ ποιοὶ δυνατοί, ἱκανοὶ καὶ ἔξυπνοι — ξεχωρίσανε σὲ ἰδιαίτερη προνομιούχο, κυριαρχοῦσα τάξιν, πολεμικὴ καὶ διοργανωτικὴ, ποῦ κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ πάρῃ τὴ διεύθυνση τῆς κοινωνίας στὰ χέρια της, ἐξασφαλίζοντας ἐννοεῖται γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὸ μερίδιο τοῦ λέοντος, ἀλλὰ καὶ διοργανώνοντας συνάμα τὶς νέες οἰκονομικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, φέρνοντας ἔτσι ἀναγκαστικὰ καὶ τὴν ἀπαραίτητη ἰσορροπία στὴ νέα ὁμαδικὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας. Τὸ νέο εἰρηνικὸ καθεστῶς ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ ἀλλάζῃ τὰ παλαιὰ συστήματα καὶ συνάμα νὰ δημιουργῇ ὁλοένα μὲ τὴν ἀκατάσχετη ἐξέλιξή του, νέες ἀνάγκες, νέες συνήθειες, νέες σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ τους. Πρὶν λ. χ. τοὺς αἰχμαλώτους ποῦ ἐπιάνανε στοὺς πολέμους τους, ὡς ἀχρήστους καὶ βλαβεροὺς τοὺς ἐσφάζανε, εἴτε γιὰ νὰ τοὺς φᾶνε, εἴτε καὶ γιὰ νὰ κορέσουν τὸ ἄγριο ἔνστικτο τῆς ἐκδικήσεώς τους. Τώρα φροντίζανε νὰ τοὺς περιποιῶνται, γιὰτὶ τοὺς χρησιμοποιοῦσαν ὡς δούλους εἴτε γιὰ νὰ φυλάττουν τὰ ποίμνιά τους, ἢ νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τους καὶ νὰ δουλεύουν στὰ μεταλλεῖα τους κτλ. Ἔτσι ἡ δημιουργία τῆς δουλείας ποῦ σήμερα μᾶς φαίνεται τόσο βάρβαρη καὶ ἀπαισία, στὴν ἐποχὴ της, ἦταν ἐποχὴ προοδευτικώτατο καὶ εὐεργετικώτατο γεγονός, γιὰτὶ ὅχι μόνον ἔσωζε τὴ ζωὴ τῶν δυστυχισμένων αἰχμαλώτων, ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυσε πολὺ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ εἰρηνικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καὶ κατόπιν συνέτεινε καὶ στὴν τεχνικὴ βιομηχανικὴ πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας.

Χωρὶς τὸ σύστημα τῆς δουλείας ἡ ἀνθρωπότητα δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ πρῶτα νηπιώδη βήματα τοῦ βιοτεχνικοῦ πολιτισμοῦ της ποῦ σιγὰ σιγὰ μᾶς ὠδήγησαν στὸ σημερινὸ μεγαλοπρεπὴ πολιτισμό. Καὶ τότε μόνο κατέπεσε μόνη της ἡ δουλεία, ὅταν κατάντησε πλέον περιττή, γιὰτὶ γεννήθηκαν νέοι τρόποι παραγωγῆς, νέες κινητήριες δυνά-

μεις—οἱ μηχανές καὶ οἱ μισθωτοὶ προλετάριοι— οἱ ὅποιοι σήμερον εἶναι πολὺ πλεόν συμφερώτεροι, ἀπὸ τὸ βαρυνκίνητο καὶ πολυέξοδο σύστημα τῆς δουλείας. Μὲ τίς νέες λοιπὸν μορφές τοῦ κοινωνικοῦ βίου, πρῶτα τῇ νομαδικῇ, ποιμενικῇ, κατόπιν τῇ γεωργικῇ καὶ τελευταία τῇ βιομηχανικῇ, ὁ πόλεμος ἄρχισε νὰ χάνῃ τὸν ἀποκλειστικὸ καὶ ἀναπόφευκτο χαρακτήρα του καὶ νὰ ἀφίνη τόπο καὶ στήν εἰρηνικὴ ἐργασία, ἣ ὁποία καλύτερα ἐξυπηρετοῦσε τὰ τὰ τὴν ὑλικὴ εὐημερία καὶ καλοπέραση τῶν ἀνθρώπων. Μόνο σὲ ὥρισμένες στιγμές πλεόν, ὅταν εἶχαν ἀνάγκη οἱ ἄνθρωποι νὰ κατακτήσουν πλούσια λειβάδια γιὰ τὰ ποίμνιά τους, ἢ εὐφορα χώματα, ἢ ἄλλα τέλος ὑλικά ἀγαθὰ, κατέφευγαν σὲ κατακτητικοὺς πολέμους. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας γινότανε πολυπλοκώτερη καὶ ἐδημιουργοῦντο ὁλοένα νέοι ἐσωτερικοὶ κοινωνικοὶ παράγοντες ποῦ ἐρρύνθιμιζαν ὅχι μόνον τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους, σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά τους καὶ τὰ αἰσθήματά τους (ἡγεμόνες, κυριαρχοῦσα τάξη, κλῆρος, θρησκεία κτλ.)

—Ὁ πόλεμος τώρα γινότανε ἄλλοτε γιὰ τὰ συμφέροντα ὅλης τῆς φυλῆς, ἄλλοτε γιὰ τὰ οἰκογενειακὰ συμφέροντα ἢ ἔστω καὶ τὴν ἰδιοτροπία τοῦ ἡγεμόνος, ἄλλοτε γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς κυριαρχοῦσης τάξεως καὶ καμμιά φορὰ καὶ γιὰ λόγους θρησκευτικοὺς καὶ ἰδεολογικοὺς, ποῦ σὲ ὥρισμένη στιγμή παίζουν κάποιο ρόλο, δευτερεύοντα πάντοτε στήν ζωὴ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου.—

Ἐὰν ἐξετάσωμε τὰ διάφορα ἱστορικὰ στάδια θὰ ἰδοῦμε ὅτι στήν ἐποχὴ τῶν ποιμένων πατριαρχῶν καὶ τῶν μεγάλων δεσποτῶν μοναρχῶν τῆς ἀρχαιότητος, αἰτία τοῦ πολέμου ἦσαν συνήθως τὰ συμφέροντα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἐνίοτε καὶ ὅλης τῆς φυλῆς.

Στὴν ἐποχὴ τῶν δημοκρατικῶν πόλεων ὑπερίσχυαν συνή-

θως τὰ συμφέροντα μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως καὶ σπανιώτερα ὅλου τοῦ λαοῦ.

Στὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ ἀποκλειστικὴ σχεδὸν αἰτία ἦσαν τὰ ἀτομικὰ καὶ οἰκογενειακὰ συμφέροντα τῶν φεουδαρχῶν καὶ ποῦ καὶ ποῦ καὶ τὸ θρησκευτικὸ ἢ ἱπποτικὸ αἶσθημα. Στὴ νεώτερη ἀπόλυτη μοναρχία συνηθέστατα τὰ οἰκογενειακὰ συμφέροντα τοῦ μονάρχου καὶ σπανιώτερα γενικώτερα συμφέροντα τῆς μοναρχίας ἢ τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, ἢ καὶ ἰδεολογικοὶ θρησκευτικοὶ λόγοι. Στὰ νεώτερα ἀστικά κράτη τὰ ἐμπορικὰ βιομηχανικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξεως, καὶ ἐνίοτε καὶ γενικώτεροι φυλετικοὶ ἐθνικοὶ λόγοι.

Οἱ σημερινοὶ πόλεμοι, σὲ κεῖνα τουλάχιστο τὰ κράτη ποῦ εἶναι βιομηχανικῶς πολὺ προοδευμένα, εἶναι πόλεμοι καθαρῶς οἰκονομικοὶ καὶ γίνονται πρὸς κατάκτηση νέων ἀγορῶν, ἀποικιῶν, καὶ διάδοσις τῶν χρηματιστικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἐνδιαφερομένων βιομηχανικῶν τάξεων.

Μπροστὰ στὸ νέο παντοδύναμο βιομηχανικὸ οἰκονομικὸ παράγοντα, ὅλες οἱ προηγούμενες αἰτίες τῶν περασμένων ἐποχῶν (δυναστικά συμφέροντα, ἐθνικοὶ θρησκευτικοί, ἰδεολογικοὶ καὶ προσωπικοὶ λόγοι) ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα χάνουν ὁλότελα τὴν σημασίαν τους.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ πόλεμοι μὲ τὴν διαρκῆ βιομηχανικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος καταντοῦν μοιραίως μόνον οἰκονομικοί, μᾶς μένει νὰ ἐξετάσωμε ἐὰν αὕτῃ ἢ ἴδια οἰκονομικὴ ἐξέλιξιν μᾶς δίνει καμμιὰ προϋπόθεσιν ποῦ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν αἰτία τοῦ πολέμου, ποῦ νὰ κάνη δηλαδὴ ὥστε ὁ πόλεμος νὰ χάσῃ πλεόν τὴν ὠφέλιμότην ὑπόστασιν καὶ νὰ καταντήσῃ περιττὸς καὶ βλαβερός.

Ἐδῶ μοῦ φαίνεται λογικῶς μόνο μιὰ ἀπάντησις εἶναι δυνατὴ : Ἐνόσω τὸ ἐπίπεδο τῆς βιομηχανικῆς, οἰκονομικῆς

καὶ λοιπῆς ἀναπτύξεως μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, ἐνόσω ἐπομένως ὑπάρχει διαφορὰ πολιτισμοῦ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἄλλα μὲν κράτη εἶναι πολὺ ἐξελιγμένα οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς, ἄλλα δὲ πολὺ πίσω ἢ καὶ σὲ ἀρχέγονο κατάστασις — ὅπως οἱ διάφορες ἀποικίαι λ. χ. — κατ' ἀνάγκην θὰ ὑπάρχη καὶ ὁ πόλεμος, κατ' ἀνάγκην ὁ πιὸ πολιτισμένος καὶ δυνατὸς θὰ ἀνακατώνεται στὶς ὑποθέσεις τοῦ ὀλιγώτερον ἐξελιγμένου γιὰ νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῇ. Τοῦτο εἶναι ὅχι μόνον ἀναπόφευκτος φυσιολογικὸς νόμος, ἀλλὰ συνάμα προοδευτικὸς καὶ εὐεργετικὸς, γιὰτὶ μεταδίδει τὸν πολιτισμὸ ἀπὸ τὶς ἀνώτερες στὶς κατώτερες φυλὰς καὶ βαθμηδὸν ὁδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα σὲ ἓνα καθεστὼς ὁμοιόμορφου πολιτισμοῦ, ὅπου ὅλα τὰ κράτη πρέπει νὰ ἔχουν τὸν ἴδιο ὑλικό, ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ πολιτισμό. Ὅταν φθάσῃ ἡ στιγμή αὕτη τῆς γενικῆς ἰσοπεδώσεως τοῦ βιομηχανικοῦ καὶ λοιποῦ πολιτισμοῦ — καὶ θεωρητικῶς δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ φθάσῃ — τότε, καὶ μόνον τότε, ὑπάρχει ἐλπίδα ὁ πόλεμος νὰ χάσῃ τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς του καὶ νὰ χαθῇ, γιὰτὶ θὰ ἔχουν ἐξαφανισθῇ καὶ οἱ ἐγωϊστικὲς προϋποθέσεις ποῦ τὸν γέννησαν καὶ τὸν ἐνίσχυσαν ὡς τὰ τῶρα. Ὡστε ὅχι εἰρηνιστικὲς προπαγάνδες, χριστιανικὲς ἠθικολογίαι καὶ ὑποκειμενικὲς φιλανθρωπικὲς οὐτοπίαι θὰ μᾶς φέρουν τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἐγωϊστικὸ συμφέρον τῆς ἰσοπεδωμένης πιά βιομηχανικῶς καὶ ἐκπολιτιστικῶς κοινωνίας. Καὶ πράγματι θὰ καταντήσῃ ὅχι μόνον ἄσκοπο, ἀλλὰ καὶ βλαβερὸ νὰ θελήσῃ ἓνας λαὸς νὰ καθυποτάξῃ ἓναν ἄλλο ἐξ ἴσου πολιτισμένο. Ὁ πόλεμος καὶ ἂν ἀκόμα τὸν ἐπιτρέψουν οἱ γείτονες, δὲν θὰ ἔχῃ κανένα πραχτικὸ ἀποτέλεσμα, διότι καὶ ἂν ἀκόμα ὁ ἓνας καταβάλλῃ στρατιωτικῶς τὸν ἄλλο, δὲν θὰ ἔχῃ σὲ τί νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῇ. Ὁ νικητὴς δὲν θ' ἄχῃ τίποτε νὰ προσθέσῃ

στὸν πολιτισμὸ τοῦ κατακτηθέντος οὔτε καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ. Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι θὰ μείνουν καὶ πάλιν κύριοι νὰ ἐκμεταλλεύονται τὸν τόπο τους. Ἡ σημερινὴ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ στὰ προηγμένα πάντοτε κράτη δὲν ἐπιτρέπει τὴν σωματικὴ καὶ νομικὴ ἐκμηδένιση τῆς μιᾶς φυλῆς πρὸς ὄφελος τῆς ἄλλης.

Ἐνας παρόμοιος λοιπὸν πόλεμος μεταξὺ ἐξ ἴσου πολιτισμένων λαῶν θὰ εἶχε τεράστιες ζημιές καὶ ὄφελος κανένα. Τὸ ἐντελὲς λοιπὸν ἄσκοπο καὶ ἄνωφελές ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ συνείδηση τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων τοῦ μέλλοντος, ποῦ θὰ ἔχουν πιά καταλάβει ἐπιστημονικὰ τὴν αἰτία τοῦ πολέμου, ἐπομένως καὶ τὸ ἐντελὲς ἀνεδαφικὸ καὶ οὐτοπιστικὸ τοῦ πλέον γιὰ τὴν ἐποχή τους, καὶ ἐκ τρίτου καὶ τὸ δυναμωμένο ταυτοχρόνως ἠθικὸ ἀνθρωπιστικὸ τους αἶσθημα, ὅλα μαζί, θὰ συντείνουν νὰ καταργήσουν τὸν πόλεμον, ὡς βλαβερόν πιά παράγοντα εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητας. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι τὴν ὑλικὴ ἀνάπτυξη, συνοδεύει πάντοτε καὶ ἀνάλογη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ, ἡ ὁποία παίζει καὶ αὐτὴ σὲ ὠρισμένες στιγμὲς ἕνα δευτερεύοντα ἐκ τῶν ὑστέρων ρόλον, ἐπισφραγίζοντας καὶ κωδικοποιώντας σὰν νὰ ποῦμε ὅ,τι προετοίμασε καὶ ἐπέτρεψε ἡ ὑλικὴ τεχνικὴ ἐξέλιξη.

Μιὰ κοινωνία τοῦ μέλλοντος ποῦ θὰ ἔχῃ φθάσει σὲ μεγάλο σημεῖο τεχνικῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως κατ' ἀνάγκην θὰ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μεγάλο ἐσωτερικὸ πολιτισμό, ποῦ θὰ τὸν διακρίνῃ ὅχι μόνον μεγάλη ἱστορικὴ πείρα καὶ θετικὴ ἐπιστημονικὴ γνώση, ἀλλὰ καὶ βαθύτατη συνειδητὴ κοινωνικὴ ἰδεολογία, μὲ πλήρη ἐπίγνωση τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἀλληλεγγύης καὶ μὲ εἰλικρινῇ ἐπιθυμία ὅπως τὴν πραγματοποιήσῃ. Ἀμα λείψουν λοιπὸν τὰ ἐγωϊστικὰ ὑλικά συμφέροντα τότε οἱ ἠθικοὶ ἰδεολογικοὶ παράγοντες θὰ εὗρουν τὸ ἔδαφος ἐλεύθερο καὶ

θὰ ἐκπληρώσουν χωρὶς ἐμπόδια πλέον, τὰ προαιώνια εἰρηνιστικά τους ὄνειρα.

Ἡ παγκόσμιος εἰρήνη καὶ ἀλληλεγγύη θὰ καταντήσῃ πλέον μοιραίως μιὰ ἱστορικὴ ἀνάγκη καὶ αὐτὴ, καλύτερα ἐξυπηρετοῦσα τὰ ὕλικά, ἠθικά καὶ πνευματικὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ μέχρι τοῦδε πάλη καὶ ἡ ἀμιλλα μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἡ ὁποία ἐκεντοῦσε καὶ ὑπέθαλπε τὴν ἀνθρωπίνην δραστηριότητα, ἐννοεῖται δὲν θὰ χαθῇ καθόλου μὲ τὴ νέα κατάσταση τῶν πραγμάτων. Θὰ ἀλλάξῃ μόνο μορφή καὶ κατεύθυνση. Ἄλλως τε ὁ ἀγῶνας καὶ ἡ πάλη καὶ στὶς προηγούμενες ἐποχὲς εἶχαν ἀλλάξῃ πολλὰς μορφάς, ἀν καὶ πάντοτε διεφύλαξαν σὲ ὁρισμένες στιγμὲς καὶ τὴν μορφή ὁμαδικοῦ ἀλληλοσκοτώματος καὶ σπαραγμοῦ.

Στὸ μέλλον ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ θὰ χαθῇ ὥς περιττὴ πλέον καὶ ἀχρηστὴ. Ἡ ἔμφυτη ἀνάγκη τῆς ζωῆς καὶ τῆς βιοπάλης καὶ ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν, ποῦ δὲν θὰ παύσουν βέβαια νὰ διαφυλάττουν τὴν προσωπικὴ φυλετικὴ τους φυσιογνωμία, θὰ τροφοδοτοῦν ὅπως καὶ πρὶν τὴν ὁμαλὴ προοδευτικὴ ἐργασία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἐξ ἄλλου ἡ εὐγενὴς φιλοδοξία τῶν ξεχωριστῶν ἀτόμων, δυναμωμένη στὸ μέλλον καὶ μὲ πιὸ πειθαρχημένο ἐσωτερικὸ ἠθικὸ πολιτισμό, θὰ εἶναι ἀρκετὴ ὅπως τονώσῃ τὴ δημιουργικὴ ἐργασία τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἔχουν μέσα τους κἄποιο τάλαντο. Ὅλοι ἄλλωστε οἱ μέλλοντες πολῖται, ἐπειδὴ θὰ εἶναι παιδιὰ ἀνώτερου πολιτισμοῦ, θὰ ἔχουν πολὺ ἰσχυρότερη τὴ συνείδηση τοῦ κοινωνικοῦ καθήκοντος καὶ τὴν ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἐργαστοῦν γιὰ τὴν κοινωνία. Τελειώνοντας τονίζω καὶ τὸ σπουδαιότερο γεγονός, ὅτι στὸ μέλλον ἡ πάλη τῆς ἀνθρωπότητας μὲ τὰ ἔξω στοιχεῖα τῆς φύσεως θὰ εἶναι ἀπείρως ἐντονωτέρα παρ' ὅτι ἦταν ὡς τὰ τώρα Καὶ τοῦτο διότι ἡ ἀν-

θρωπότητα ἀφ' ἐνὸς θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ ἐσω-
τερικά της ἀλληλοφαγώματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ κατέχη
ἀφαντάστως ἀνώτερα ἐπιστημονικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἐφόδια,
ποῦ ὁλοένα θὰ τῆς προμηθεύῃ ἡ εἰρηνικὴ ἐπιστημονικὴ
ἐργασία. Μὲ ἄλλα λοιπὸν μάτια θὰ ἀτενίσουν οἱ μέλλουσες
γενεές τὴν μεγαλειώδη μορφή τῆς φύσεως καὶ τοὺς ἀνε-
ξαντλήτους ὑλικοὺς θησαυροὺς της. Καὶ θὰ ἰδῇ ἡ μέλλουσα
ἀνθρωπότητα θαύματα ἐπιστημονικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ συ-
νοδευόμενα καὶ ἀπὸ ἀφάνταστα ὑλικά πλούτη ποῦ ἡ σημε-
ρινὴ πτωχὴ σχετικῶς σόλα ἐποχὴ μας, οὔτε κατὰ προσέγ-
γιση μπορεῖ νὰ τὰ φαντασθῇ. Ὑποπτευόμεθα μόνο τὸ μοι-
ραῖο καὶ ἀναπόφευκτό τους κρίνοντας ἀπ' τὴν ὥς τατώρα
ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ἀπ' τοὺς γενικοὺς νόμους
τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν
γένει. Ἡ ζωὴ ἔχει τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους της καὶ τὴν
λογικὴν της. Καὶ κατορθώνει πάντοτε ὅχι μόνον νὰ βρίσκη
τὴν ἰσορροπία της ἀλλὰ καὶ νὰ κάμῃ τὸ ἐκάστοτε καθεστὼς
βιώσιμο καὶ λογικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ του.

Ἡ ἀνθρωπότητα ἐπέρασε ὥς τατώρα τὰ πλεόν ἄγρια,
βάρβαρα καὶ τραγελαφικά γιὰ τὴν ἀντίληψη μας στάδια,
χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν κοινωνικὴν της ἰσορροπία καὶ χωρὶς αὐτὰ
νὰ τῆς φαίνονται ἄλογα καὶ κακά. Θάταν λοιπὸν πολὺ ἀψυ-
χολόγητο καὶ ἀφιλοσόφητο νὰ ὑποθέσωμε ὅτι δὲν θὰ μπο-
ρέσῃ νὰ σταθῇ στὸ μέλλον ἕνα καθεστὼς, ποῦ θὰ ἀντιπρο-
σωπεύῃ τὸν πιὸ ἀψηλὸ πολιτισμὸ ποῦ μποροῦμε σήμερα
νὰ φανταστοῦμε, τὴν πιὸ ἔντονη εἰρηνικὴ ἐργασία, τὴν πιὸ
ἀφαντάστως τέλεια θετικὴ ἐπιστήμη, καὶ ὅλα αὐτὰ προσαρ-
μοσμένα σὲ μιὰ διεύθυνση, ὑπηρετοῦντα ἕνα κύριο μεγα-
λειώδη σκοπὸ: Τὸ πῶς νὰ ἐκμεταλλευθῇ ἡ ἀνθρωπότητα
ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα τὰ ἀπέραντα, ἀτελείωτα, ὑλικά
πλούτη τοῦ πλανήτη μας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000077973

A11076

